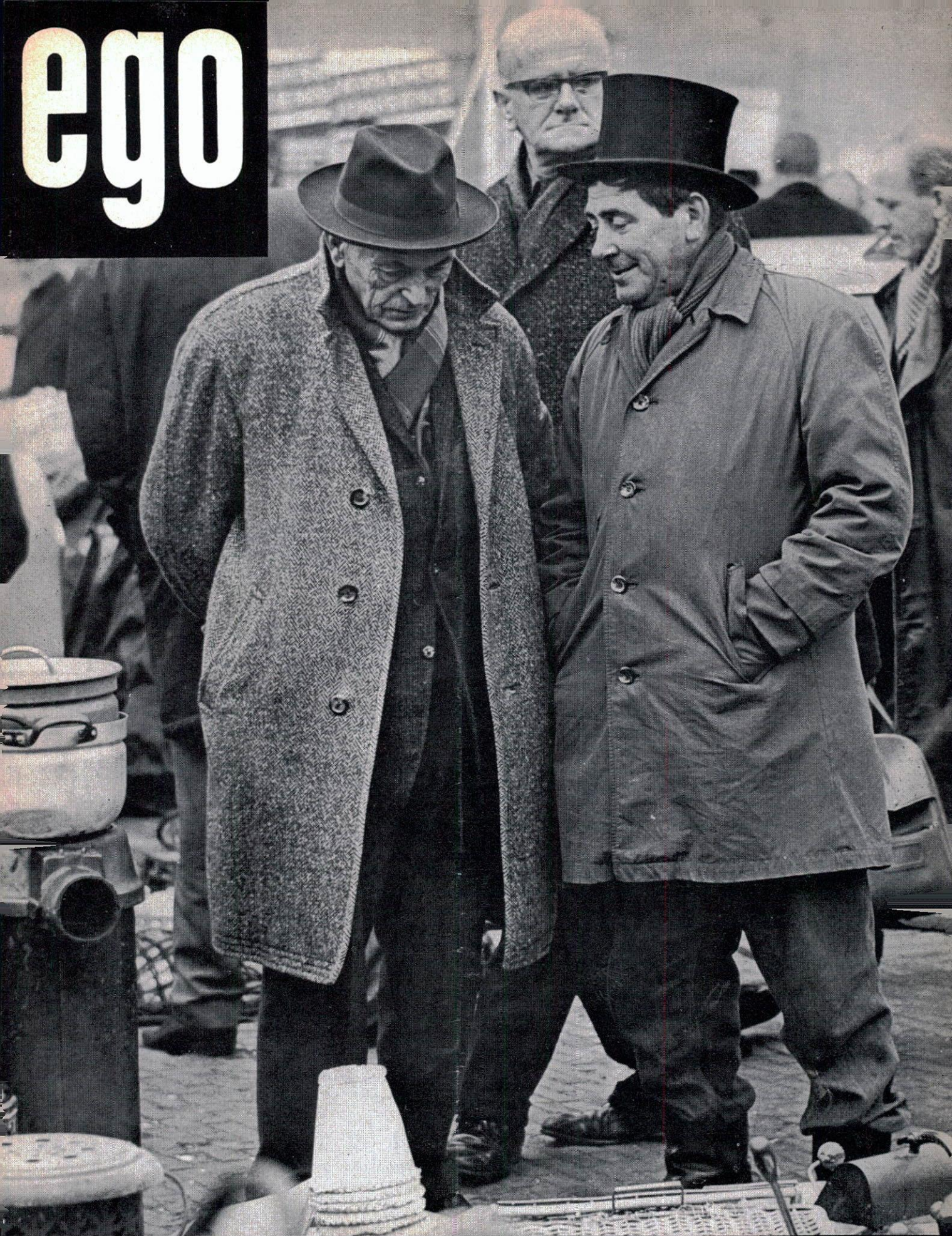

ego

DEZE MAAND

Peter Morée: Hollywood en Londen leveren klasseproducties pag. 6-7
Ale van Dijk: Lawaai afvalproduct van onze beschaving pag. 8-9
Dick Zaai: 'De handen' en 'De coladrinkers' pag. 10-11

De achtste raadsman

Tot mijn genoegen kan ik meedelen dat per 1 juni de achtste raadsman in dienst getreden is, nl. de heer H. Schonk te Amsterdam. We zijn inder tijd onze dienst met vijf man begonnen en op zichzelf is het dus niet onbevredigend dat we nu met acht man zijn, maar wie bovendien weet dat ons deelnemersaantal ligt tussen de 4500 en 5000 militairen zal begrijpen dat het toch nog de allergrootste moeite kost om ons werk op enigszins behoorlijke wijze te verrichten.

De heer Schonk neemt een deel van het gebied van de raadsman J. Troost over nl. het grootste deel van de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland. Zijn standplaats wordt dan ook Amsterdam, zijn kantoor wordt gevestigd in de Oranje-Nassaukazerne, Sarphatistraat 154, tel. 020-224252. In geval van nood is de heer Schonk thuis te bereiken op het volgende adres: Amerbos 44, Amsterdam, tel. 020-262187. Het spreekt wel vanzelf dat we de heer Schonk van deze plaats gaarne veel succes bij zijn nieuwe werk toe wensen.

We maken van de gelegenheid gebruik om nog eens, heel kort, op een enkel punt in te gaan wat de positie van de raadsman in de strijdkrachten betreft.

Nog veel te vaak ontmoeten we de opvatting dat de geestelijke verzorgers en dus ook de raadslieden, een soort officieren zijn, die dan vooral met de morele versterking van de individuele militair belast zouden zijn.

Om dit misverstand nog eens tegen te gaan zij hier met nadruk verklaard dat de raadslieden *geen* officieren zijn, ze leggen niet de officierseed of belofte af, ze kunnen geen militair bevel voeren en ze vallen niet onder de krijgstucht.

Wel worden ze *gelijkgesteld* met officieren in bepaalde rang om op die manier hun administratieve en materiële rechtspositie te kunnen regelen. Ze dragen bovendien het militaire uniform en de bij de rang waarmede ze gelijkgesteld zijn behorende distinctieven. Hoe we over het laatste denken hebben we al eerder in dit blad uiteengezet, we menen dat op den duur, internationaal, voor geestelijke verzorgers een apart uniform zal moeten komen dat hen duidelijk onderscheidt van militairen en hen juist als geestelijke verzorgers kenmerkt. Ongeveer zoals thans voor het Rode Kruis gaat gebeuren. Onderscheidingstekens kunnen dan meteen worden afgeschaft.

De raadslieden staan slechts met een geestelijke opdracht van het Humanistisch Verbond in de strijdkrachten nl. om de mens bij te staan in de zorgen en moeilijkheden die hij ondervindt, al of niet ontstaan door de situatie waarin hij verkeert.

Dat betekent dus duidelijk dat het niet de taak van de raadsman is om bij de militair de doeleinden van de strijdkrachten te verdedigen of te bevorderen. Het betekent even duidelijk dat de raadsman er ook niet is om deze doeleinden te ondermijnen.

Propagandisten voor de bewapening noch pacifisten vinden in de raadsman een bondgenoot, deze is er slechts om de mens in de strijdkrachten ter zijde te staan en niet om politieke, militaire of pacifistische doeleinden te helpen bevorderen of belemmeren. We meenden dat het goed was om dit bij de uitbreiding van ons korps nog eens duidelijk te stellen.

RED.

ego

Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen

No. 3 - juni 1968
7de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornhertthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 - 2878

Vaste medewerkers:

Leni Kortland
Nico Haasbroek
Wim Jesse
Henk J. Meier
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 6,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling

Bij de voorplaat:

De laatste foto van Ton van Scha-
gen over het nu reeds zo verlaten
Waterlooplein in Amsterdam

George Kessler: 'Klip te nemen'

De Volkskrant: 'Fantasieloos oranje-team ontfutselt Polen toch nog een gelijkspel.' De Telegraaf: 'Interland zonder waarde. Nederland een te zwakke broeder voor de Polen' en tenslotte Het Algemeen Dagblad: 'De opzet van Kessler om over links aan te vallen mislukte.'

Ziehier een greep uit de kleurrijke collectie perskritieken die na de interland tegen Polen over het arme hoofd van bondscoach Kessler werden uitgestort.

Het zit de selectie van onze vaderlandse équipe de laatste tijd niet mee. Zijn plan — om met Oranje een reis naar Zuid Amerika te gaan maken als voorbereiding op de komende WK 1970 die in Mexico worden gehouden — vond geen gehoor bij het KNVB-bestuur. Zijn verzoek om de interland tegen Polen niet door te laten gaan, omdat we diezelfde Polen straks tegenover ons vinden in de voorronden voor diezelfde wereldbeker, werd eveneens van tafel veveegd.

Bespreking

Enige weken na het gelijke spel in Warschau vertelt hij: 'Ik blijf erbij dat

de klip te nemen is. We moeten ons nu zo snel mogelijk gaan beraden over de te nemen stappen. Op korte termijn moet er een bespreking plaats vinden tussen het bondsbestuur, de heer Coler en mij. Dan moeten we ons plan trekken voor de rest van dit seizoen. Tenslotte hebben we over dit naseizoen met nog geen woord gerept. Er staan nog geen interlands definitief op papier.'

Wat vindt Kessler van de minder vleende commentaren in de vaderlandse kranten? 'Daar raak je aan gewend. Ik was dolblij met dat gelijke spel in Warschau. Vooral na de échee tegen België. Ik geef toe dat ik toen teveel van mijn spelers heb geëist. Je kunt een ploeg niet terdege voorbereiden, wanneer je de spelers slechts een paar keer in Zeist bij elkaar hebt. Dat hebben de Belgen ons wel heel duidelijk bewezen.'

Bedje gespreid

Precies twee jaar geleden viel Kessler met z'n neus in de boter. Zijn bedje was gespreid. Denis Neville — de joviale Engelsman, had zich verkeken op z'n eigen capaciteiten, Neville, door Coler aan het bewind gebracht, na hun jarenlange sa-

menwerking bij Sparta, struikelde met zijn Nederlands elftal tijdens de reis naar Engeland. De Zwitsers kaapten ons het retourtje naar de wereldkampioenschappen af. George Kessler, anderhalf jaar eerder als trainer voor de jeugd naar Nederland gekomen, greep de hem toegestoken hand gretig vast. Hij ketende zich voor jaren aan de KNVB. Zegt hij: 'Dat moest gewoon. Je moet als bondscoach in jaren kunnen denken. Mexico werd mijn doel. Het bondsbestuur willed mijn eisen in. Ik kreeg carte-blanche.'

George Kessler had in die eerste periode de wind mee. Er kwamen successen. Schotland en België werden door een jong en geïnspireerd Oranje weggespeeld. West-Duitsland, zo vaak door Kessler als het grote voorbeeld naar voren gehaald, won moeizaam en de Hongaren kwamen in Rotterdam tot een gelukkig gelijkspel. Vorig jaar verslapte

SPORT

reeds de cadans en reikte Nederland niet ver genoeg om door te dringen tot een hoge plaats op de Europese ranglijst.

Kessler: 'Dat falen in de strijd om de Europese Cup was voor mij een enorme slag. Werkelijk ik had zo gehoopt dat de doorbraak er al was. Maar je moet kunnen incasseren. Met stilzitten kom je er nooit.'

Cyclus voorbij

De cyclus van vriendschappelijke wedstrijden is nu voorbij. Reeds in september zal de strijd om de wereldbeker in volle hevigheid losbarsten. Luxemburg, Polen en Bulgarije zijn onze tegenstanders. Kessler, heftig manipulerend met z'n armen: 'We moeten niets aan het toeval overlaten. In Warschau heb ik gezien dat Polen over uitstekende spelers beschikt. In april was ik met Jong Oranje in Bulgarije. Ook daar zit men dik in kwaliteitsvoetballers. Hier in Nederland heb je niet vaak de beschikking over je beste spelers. Door allerlei omstandigheden zijn ze op de trainingen en in de oefeninterlands afwezig. Zeg me hoe kan ik dan in vredesnaam een winnend elftal opbouwen. Echt je moet de spelers voortdurend bij elkaar hebben om een goed team te formeren.'

Toch zie ik mogelijkheden. We hebben een kans om door te stoten. Maar al te optimistisch mag je natuurlijk nooit zijn. Na de wedstrijd tegen België zei ik — in scherts — dat Luxemburg nog een gevaar voor ons kan opleveren. Ik blijf bij die uitspraak. Je mag nooit al te zelfbewust aan een karwei beginnen. Het zou dan best kunnen dat je jezelf hopeloos vertilt. Zelfs Luxemburg kan dan een te zware pil zijn.' WIM JESSE

Concilie-ervaringen (2)

Op het pastoraal concilie te Noordwijkerhout van 7-10 april hebben twee rapporten in het middelpunt van de belangstelling gestaan, t.w. het rapport 'Ontwikkelingswerk' en het rapport 'Onze missie-opdracht nu'. Het was eigenlijk merkwaardig dat er twee rapporten waren; in de discussies maar ook in de rapporten zelf, waren er zoveel overlappingsen dat men zich terecht kon afvragen waarom er eigenlijk niet één rapport was.

Maar goed, er waren er twee, en waar we in ons vorige artikel vooral gesproken hebben over het rapport 'Ontwikkelingswerk' zullen we ditmaal schrijven over 'Onze missie-opdracht nu', vooral ook omdat daarbij van humanistische zijde een bijdrage in de discussie werd geleverd. Ook wij zullen er daarbij niet aan kunnen ontkomen om van de missie over te switchen naar de ontwikkelingshulp en omgekeerd.

Wat is missie?

Het antwoord op bovenstaande vraag lijkt heel eenvoudig: 'Het uitdragen van het Evangelie naar de gehele niet-christelijke wereld.' Dat zijn precies de woorden die in het rapport zelf worden gebruikt en we bevinden ons dus binnen een veilige terminologie. De vormen waarin dit uitdragen vooral gebeurde zijn bekend: verkondiging, evangelisatie, bekering.

Nu meen ik niet te veel te zeggen als ik beweer dat de grote, alles en bijna allen meeslepende, crisis in de katholieke kerk, voor een belangrijk deel te wijten is aan het feit dat deze missie-opdracht als mislukt kan worden beschouwd. Natuurlijk betekent dat niet dat ieder succes afwezig is geweest, hier en daar zijn stellig bevolkingsgroepen en soms zelfs gehele bevolkingen tot de christelijke godsdienst en in het bijzonder tot het katholicisme bekeerd. Maar mislukt in zijn algemeenheid!

Er wel door twee grote, voor de kerk waarschijnlijk beangstigende feiten t.w.

- Dat in het grote dekoloniseringsproces het overgrote deel van de 'nieuwe' volkeren niet binnen het christendom terecht kwam maar in een nationalistische of in een marxistisch-leninistische ideologie (of in een vermenging van beide) belandde.

- Dat ondertussen in het westen een ongekende uitstroming uit de kerken plaats had waardoor het 'christelijke' achterland voor de missie eigenlijk zelf tot missiegebied moest worden verklaard.

In dit geweldige proces, waarvan niemand kan voorspellen hoe het afloopt, verkeren we nog vandaag en het pleit voor de moed van het pastoraal concilie dat het deze beide harde feiten realistisch onder ogen heeft durven zien. Men was het er dan ook bijna unaniem over eens dat een herstel van de oude vorm van missie geen schijn van kans

heeft. Rees vanzelf de vraag: Wat dan wel?

Als grote lijnen formuleert het rapport, en dat werd door de discussies bijna driftig onderstreept, vooral twee punten die voortaan de missie zullen moeten vullen nl.

- Geen prediking en evangelisatie meer maar werkelijk christelijke presentie in de vorm van effectief ontwikkelingswerk waardoor de volkeren die onder de missie vallen de kans krijgen tot bestrijding van de maatschappelijke armoede, tot hervorming van hun eigen maatschappijstructuur, tot deelname aan de wereldwelvaart. Men was er zich drommels goed van bewust dat men dit alles niet bereikt met het penningke in het kerkezakje.

- De bereidheid tot werkelijke ontmoeting met de andersdenkende op geestelijk terrein, in het rapport aangeduid met het woord 'dialogo'. Op deze wijze ziet men de nieuwe tactiek van de kerk duidelijk oprijzen: oecumene met de protestantse en grieks-katholieke kerken, dialoog met marxisten, humanisten en andere atheïsten.

Moslims en boeddhisten lijken dan een beetje buiten het schip te vallen maar over hen werd inderdaad tijdens het concilie nauwelijks gerept.

Ik geloof dat het goed is om te stellen dat hier een duidelijke vooruitgang in het katholieke denken te bespeuren valt, een vooruitgang die door het enthousiasme, vooral van de jongeren, duidelijk werd onderstreept en die ongetwijfeld tot een reëler kijk op het werk van de missie zal leiden en tot een moderne methodiek. Maar... wie nu meent dat de katholieke kerk werkelijk het pad der tolerantie heeft betreden vergist zich deerlijk! Als ondertoon van alle discussies, en heel duidelijk in het rapport aangegeven, vigeerden de volgende punten:

- Christelijke presentie bedoelt niet 'er alleen maar te zijn', maar is presentie in dienst van Christus, daartoe gestuwd door de Heilige Geest.

- Wending van de Kerk naar de wereld betekent niet dat de Kerk in de wereld moet opgaan, maar dat zij in de wereld als zuurdeeg van het Rijk aanwezig is om te getuigen van Gods herscheppende goedheid (beide stellingen op blz. 4 van het rapport 'Onze missie-opdracht nu').

Om de juiste interpretatie van deze stellingen goed te pakken te krijgen is het nodig een kort stukje uit het rapport te citeren dat nu juist handelt over de houding van de kerk tegenover de niet-gelovige (blz. 15 Rapport 'Onze missie-opdracht nu').

'Want wij hebben het verlossende woord voor de wereld niet in bezit, maar getuigen dat Jesus Christus het woord voor de wereld is. Dat woord moeten ook wijzelf steeds opnieuw en steeds

beter beluisteren. Ook hebben wij in ons eigen bestaan weet van de met God en de mensen verstoerde dialoog en hebben altijd weer nodig dat die van Gods zijde hersteld wordt. Ook de niet-christelijke gesprekspartner kan ons daartoe iets te zeggen hebben. De dialoog doet onze zendingsopdracht niet te niet. Ze onderstreept alleen dat deze de uitnodiging bevat tot het heil, de uitnodiging tot het herstel van de gestoorde dialoog tussen God en mens en de mensen onderling. Zo kan men langs de weg van de dialoog de ander toegang verschaffen tot Christus, die de Weg, de Waarheid en het Leven is.'

Het rapport liegt er m.i. niet om, ook de, overigens luide toe te juichen, modernisering van de missie-middelen houdt het oude doel voor ogen: bekering en kerstening!

Het is uiteraard op dit hoofdpunt dat de bijdrage van de humanistische waarnemer op het concilie zijn pijlen richtte. Het is duidelijk, dat we daar bij geen steun kregen van de andere leden van de z.g. oecumenische commissie (een adviserende commissie voor het concilie, bestaande uit katholieke en protestante leden en één humanist) omdat de protestanten met hun zending dezelfde, of ongeveer dezelfde doeleinden nastreven als de katholieken met de missie.

Reeds bij de behandeling van het rapport 'Ontwikkelingswerk' is onzerzijds gewaarschuwd tegen de samenbinding van ontwikkelingswerk en missie.

We gebruikten daarvoor vooral drie argumenten:

- In de z.g. ontwikkelingslanden zal het ontwikkelingswerk met wantrouwen worden ontvangen als het als grondtoon heeft de wil tot zending en missie.

- De mogelijkheid tot samenwerking tussen gelovigen en niet-gelovigen op het terrein van het ontwikkelingswerk in het westen zal er door worden verkleind of wegvallen.

- Door het laten samengaan van ontwikkelingswerk met zending en missie komt op talrijke momenten niet de werkelijke hulp aan de medemens maar de filosofische en theologische waarheidsvraag in het middelpunt te staan, wat bijzonder belemmerend zal werken.

Nieuwe kans

Bij de behandeling van het rapport Missie-opdracht kreeg de humanistische waarnemer opnieuw de kans zich in de discussie te mengen. Daarbij werd toen een aanval gedaan op de hantering van het begrip 'dialogo' in het rapport en de discussie. Gesteld werd dat als men het eerlijk meende dat men de waarheid van de ander ernstig wilde nemen dat dan moest inhouden de bereidheid om eigen waarheid discutabel te stellen. En toen liepen plotseling alle theologen maar ook de televisie- en radiomensen warm.

Tot zijn verrassing merkte onze waarnemer 's avonds dat zijn gehele redevoe-

ring in het televisieverslag van het concilie voor de KRO was opgenomen en werd hij diezelfde avond nog gevraagd voor interviews voor radio van KRO (voor twee uitzendingen), VPRO en Norddeutscher Rundfunk.

Maar belangrijker was dat het concilie zelf kort maar heftig reageerde. Aanvankelijk liep de discussie wat verward omdat de katholieke theoloog dr. J. Lescauwet m.s.c. meende dat bedoeld was dat men eigen meningen bij voorbaat moest opgeven. Dat is uiteraard wat anders dan discutabel stellen. De protestante theoloog prof. dr. C. v. d. Woude meende de humanistische waarnemer de bekende dialogen van Plato voor de voeten te moeten werpen, daarbij over het hoofd ziend dat dat nu juist allerminst dialogen zijn in de moderne betekenis van het woord maar uiteenzettingen in dialoogvorm (hoe intelligent dat overigens indertijd door Plato gedaan mag zijn).

Aardig was dat in het interview voor de KRO-radio dr. J. Lescauwet en de humanistische waarnemer het eens konden worden over de gedachte dat b.v. in een dialoog tussen een katholiek en een humanist het er niet om behoorde te gaan of er twee katholieken of twee humanisten uit de dialoog te voorschijn zouden komen maar of er een rijker katholiek en een rijker humanist door de ontmoeting zouden ontstaan.

Ik hoop niet dat de lezers uit het bovenstaande de gedachte krijgen dat de humanistische waarnemer een groot deel van de conciliebesprekingen voor zijn rekening heeft genomen. Wij waren gast en waarnemer en behoorden dus bescheiden te zijn en slechts een klein deel van de tijd op te eisen. Door de grote openheid van het concilie was het mogelijk dat dat een waardevolle bijdrage werd. Tekenend is dat velen mij na afloop verzekerden dat dit gesprek moest worden voortgezet.

Goede zaak

Daarmede is het concilie ook als geheel getekend! Zeker niet een concilie waar het rooms-katholieke geloof op zijn kop werd gezet. Hoe zou dat ook kunnen alleen in de Nederlandse kerkprovincie. Maar wel een zitting waarin eerlijk bewogen christenen zochten naar wegen waarop zij hun bereidheid tot het menselijk en leefbaar maken van de maatschappij zouden kunnen waar maken. Een daarbij bereid waren naar elkander en naar anderen te luisteren. Dat gold van priesters en leken samen.

Daarom, met alle opmerkingen die onzerzijds gemaakt kunnen worden, moet zeker gesteld worden: deze zitting van het pastoraal concilie was een goede zaak voor de verheldering van de katholieke denkbeelden, voor het zoeken van nieuwe wegen naar onderlinge menselijke hulp en voor de goede verstandhouding tussen gelovigen en niet-gelovigen.

H. LIPS

Het Humanistisch Opleidings Instituut

roept gegadigden op voor opleiding tot:

a. Humanistisch geestelijk raadsman

b. Vormingsleider, i. h. b. voor het humanistisch vormingsonderwijs

TIJD EN PLAATS

De cursus duurt drie jaar.

De colleges worden gedurende twee jaar gegeven te Utrecht, 's zaterdags om de 14 dagen van 14-18 uur. In het derde jaar valt een 10 maanden durende stage.

Vakantie van 1 juli tot 1 september.

VAKKEN

zijn o.a. humanistiek, filosofie, andragogiek/pedagogiek, kennis van het christendom, van de bijbel en van de niet-westerse religies.

VEREISTEN

Middelbare schoolopleiding en enige jaren voortgezette studie. Leef-tijdsgrenzen tussen 25-35 jaar. Humanistische levensovertuiging.

Een commissie van toelating beoordeelt de persoonlijke geschiktheid van de kandidaat.

MOGELIJKHEDEN

Na de studie bestaat de mogelijkheid om als vrijwilliger of als beroepskracht werkzaam te zijn.

CURSUSGELD

Het cursusgeld bedraagt f 400,- per cursusjaar.

INLICHTINGEN EN AANMELDING

bij het Humanistisch Opleidings Instituut, Oudegracht 152, Utrecht, postbus 114, tel. (030) - 2 46 41.

Hollywood en Londen leveren opnieuw klasse-producties

De laatste weken wordt er in ons land — en niet alleen in de arthouses — een aantal opmerkelijk goede films gedraaid, die het waard zijn te worden opgemerkt in deze rubriek, al was het alleen maar om het 'grote publiek' nog eens nader kennis te laten maken met deze vorm van kunst. Het valt op dat uit deze produktie een aantal films is te selecteren van hoge kwaliteit. Uit Hollywood en uit de Londense studio's komt een produktie van een betere klasse dan

FILMBESPREKING

zijn vrouw in de steek wordt gelaten. Zo gauw hij hersteld is, volgt de (bekende) afrekening: een speurtocht in de Amerikaanse onderwereld met maar één doel: de hem ontstolen buit.

momenteel uit Frankrijk en Italië.

Uit Amerika dan: POINT BLANK van nieuwkomer John Boorman; DE APENPLANEET van Franklin Schaffner; THE HEAT OF THE NIGHT (De nacht van inspecteur Tibbs) van Norman Jewison met Sidney Poitier en Rod Steiger als de twee kemphanen op hetzelfde (politie)terrein.

Uit Engeland een wonderbaarlijke satire op de oorlog: HOW I WON THE WAR van Richard 'The Knack' Lester met o.a. Beatle John Lennon.

POINT BLANK is uit het Amerikaanse rijtje verreweg de hardste film. Hard in de betekenis van genadeloos, geen emotie, zo leven gangsters. Een Thriller (met een hoofdletter) dus die menig niet al te argeloos bioscoopbezoeker het water in mond maakt.

Lee Marvin schittert als beroepsdief die bestolen wordt en neergeschoten door zijn maat en bovendien nog door

Fascinerende thriller

De regisseur van deze fascinerende thriller is een nieuweling in het vak: John Boorman, echter een groot talent. Afgezien van de clichés — die ook nog door vele regie-groten worden gehanteerd — levert Boorman een pittig werkstuk van de hoogste klasse, daarbij geholpen door zijn cameraman Philips Lathrop en niet te vergeten de beide hoofdrolspelers Angie Dickinson — mooier dan ooit — en Lee Marvin — een acteur van werkelijke klasse.

Pierre Boulle schreef het boek en Franklin Schaffner verfilmde het: THE PLANET OF THE APES (de apenplaneet) een pure science-fiction-film, zonder Dracula- of Frankensteinsnuffjes. Slechts eenvoudige apen sieren het beeld. Maar dat zegt genoeg. Want deze planeet wordt geregeerd door chimpansees, gorilla's en orang-oetans en niet door mensen. Die zijn eeuwen geleden

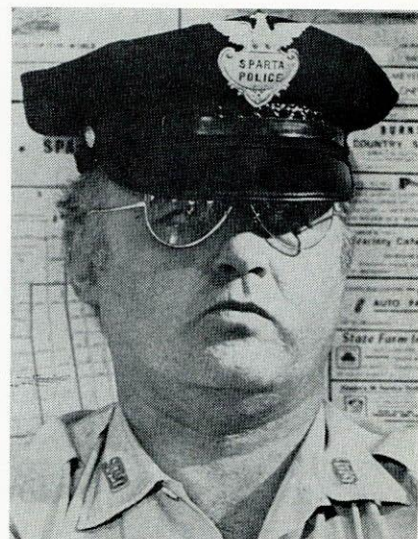
gevlucht en leven nu in de bossen alsof ze apen zijn, de apen daarentegen weten niet beter of zij zijn het enige denkende ras. Groot is dan ook de verbijstering bij de gorilla's (de doders in deze maatschappij) de orang-oetans (op de hoge posten in het dikke pluche) en de chimpansees (de intelligentia, maar ook de tweede-rangs burgers) als een astronaut (Charles Heston) landt en net doet of die apen apen zijn. Hoewel hij geluk heeft, er wordt geen vivi-sectie op hem gedaan en hij leert vrij snel de taal der apen, geloven de apen hem niet als hij zegt het geheim van deze planeet te kennen. De chimpansee-gelerden zochten al eeuwenlang naar dat ene raadsel: waar komen wij vandaan en wie zijn onze voorouders. Gesneden koek voor Heston, die uitlegt dat de mensen hun voorouders zijn en wat dies meer zij.

Geweldige parodie

Schaffner maakte een geweldige parodie met deze sf-film op de huidige (Amerikaanse) maatschappij. Het bewijs levert hij door zijn film te laten eindigen met de volgende beelden: Heston op een strand, vloekend en slaand op het zand als hij de halfvergane en verwoeste resten ziet van het Vrijheidsbeeld. Voorwaar een triest einde.

Helemaal geen science-fiction, maar keiharde werkelijkheid is de onlangs met Vijf Oscars bekroonde film THE HEAT OF THE NIGHT (De nacht van inspecteur Tibbs). Want The Heat... laat ons sublim acteren zien van Sidney Poitier (o, schande niet bekroond voor dit spel) als negerinspecteur Tibbs en de blanke politiefchef Rod Steiger. Vakwerk dus ook van regisseur Norman Jewison.

Een regisseur naar mijn hart. Eentje die zijn toeschouwer bijna geen ogenblik de kans geeft uit te rusten, maar steeds aan hem blijft trekken en die toeschou-

Links pag. 6: Lee Marvin — keihard als de bestolen beroepsdief (POINT BLANK).

Onder: Beatle John Lennon: ziet de oorlog er zo uit? (HOW I WON THE WAR)

Links onder pag. 6: Ruwe bolster, blanke pit: Rod Steiger als politiechef in THE HEAT OF THE NIGHT.

Links: Wie is de baas op de apenplaneet? Charlton Heston niet (THE PLANET OF THE APES).

wer uiteindelijk meesleurt met zijn (Jewison) gedachte: Amerika is een racistisch land, daar moet iets aan gedaan worden.

Want zo eenvoudig is het niet voor inspecteur Tibbs, die op doorreis in Sparta (een stadje in het zuiden van de Verenigde Staten) wordt gearresteerd, verdacht van moord op een rijke blanke ingenieur. En dan wordt moord streng gestraft, want er zijn blanke straffen en zwarte straffen — die zijn het zwaarst. Vooral in het zuiden, waar de neger als straatvuil wordt behandeld, waar men nog zo'n 'nikker' lyncht als er ook maar iets op hem aan te merken is. Slechts de heilige koe, de blanke, is daar een mens.

Tibbs maakt zich in Sparta bekend als politieman. Tegen zijn zin wordt hij betrokken bij het oplossen van de moord. Sparta's politiechef (Rod Steiger) arresteert telkenmale de verkeerde en besluit ten einde raad toch maar de hulp van

de negerinspecteur Tibbs (Sidney Poitier) in te roepen. Voor Tibbs is het een klein kunstje, als de bevolking van Sparta maar meewerkte... Maar die zijn niet zo erg gebrand op negers, helemaal niet als ze van de politie zijn. En zo, strijdt Tibbs, zo strijdt ook de neger: de blanke is de schuldige, die weigert de neger te erkennen als mens.

Jewison gaf zijn publiek een nogal opzichtige moraal mee: weest goed voor elkander. Tot slot laat hij de blanke politieman de koffer dragen voor de negerinspecteur; op weg naar de trein wenst de eerste, de inspecteur, het allerbeste op zijn reis. De blanke in Sparta zijn weer onder elkaar. Een prettige gedachte...

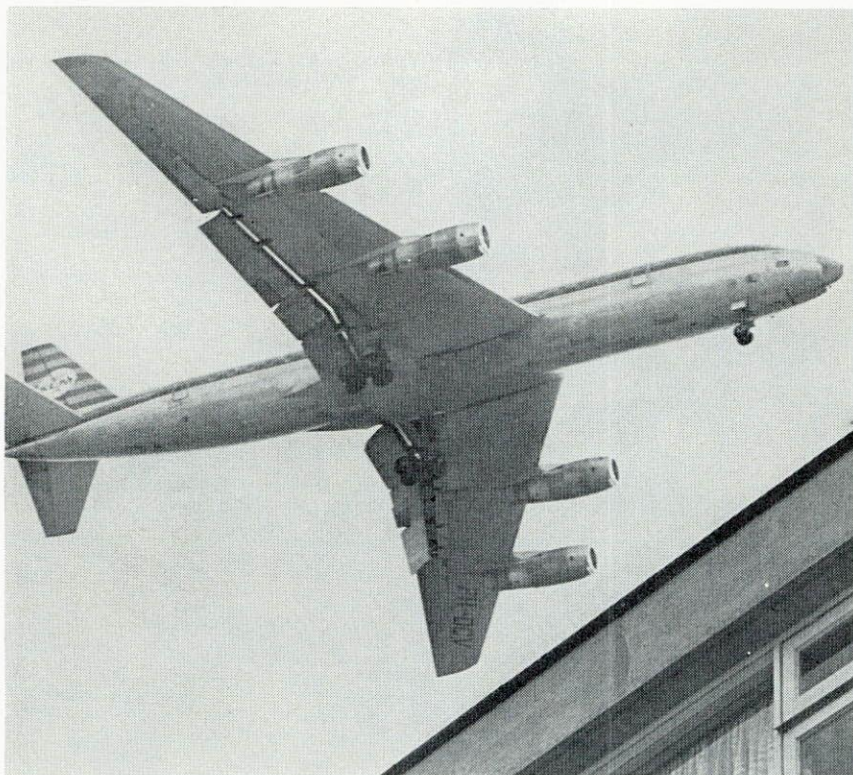
Zijn vroegere films zijn hier met gejuich ontvangen, zijn laatste kreeg nauwelijks de aandacht die het verdient: Richard Lesters HOW I WON THE WAR is echter alle aandacht waard. Al was het alleen maar om de manier waar-

op Lester bekwaam een satire op de maatschappij loslaat. Hoofdfiguur is Michael Crawford, o.a. uit A funny way happened on the way to the forum, die als jong Brits officiertje wel eens even-tjes op zijn manier de oorlog (WO II) zal winnen. Dat doet hij inderdaad, het trieste is dat zijn manschappen sneuvelen. Maar goed, dat doet niets af van het feit, dat Richard Lester op zijn eigen manier de oorlog vertelt: data worden door elkaar gehaald, klassenstrijd in het leger wordt benadrukt, de liefde van de gemeen soldaat voor de officiersvrouw, etc. Er zitten bijzonder veel parodieën in op de geijkte oorlogsfilm.

De jonge officier is natuurlijk het middelpunt van het gewoel, wat niet wegneemt, dat John Lennon een soldaat door de eeuwen heen is. Hij doet niet veel, maar toch nog genoeg voor eigen roem. (en die stinkt niet altijd).

PETER J. MOREE

'Lawaai afvalprodukt van onze beschaving'

van de Schiphol-bulderbanen alleen. Gezinnen in Stockholm schrikken even hard van de gierende straalmotoren als mensen in de omgeving van Orly bij Parijs. En overal klinken de protesten even hard. De straalmotor heeft tot nu toe overal gewonnen. Tegen economische noodzaken is het voor de gewone burger moeilijk vechten.

Geluidsspecialist prof. dr. ir. C. W. Kosten (van het 'rapport Kosten' over de geluidshinder) heeft eens gezegd: 'Lawaai is het afvalprodukt van onze beschaving. Het is niet onder de knie te krijgen.'

De filosoof Schopenhauer, die in een tijd leefde, waarin zelfs nog geen auto's de stilte van de stadstraten verdrongen, heeft zich er eens over beklagd, dat hij niet kon nadenken door het 'allemachtig harde geknal van de zwepen van de paarden-koetsiers'. Waarmee we maar willen zeggen hoe moeilijk het is de grenzen van de hinder te bepalen.

Regels

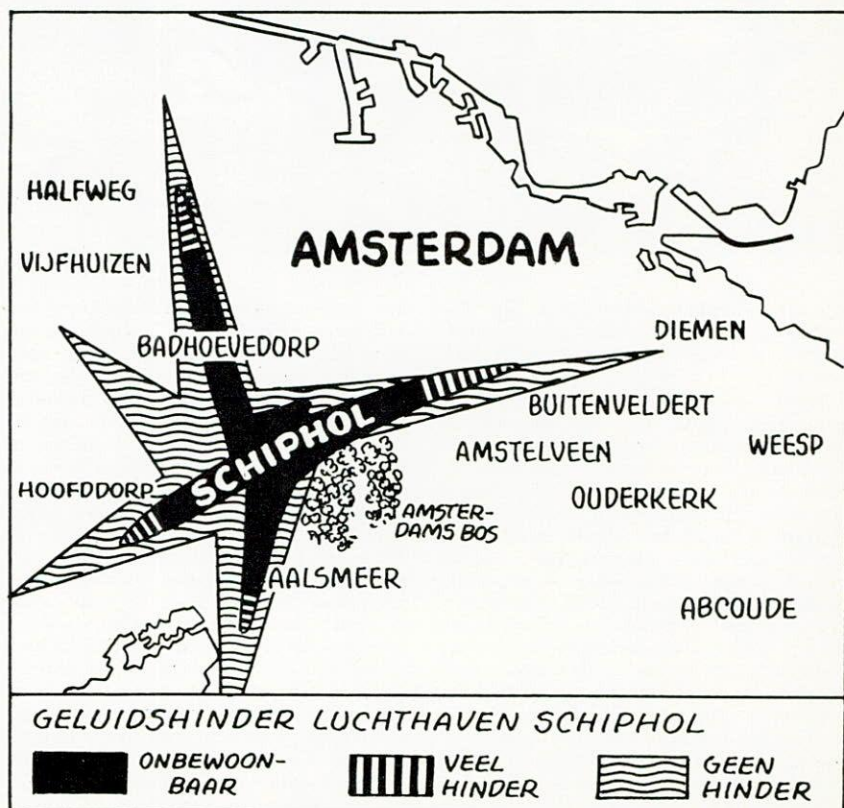
Tóch zijn er wel degelijk regels, al bevindt zich alles op het gebied van de geluidshinder, luchtvervuiling en verontreiniging van het water in Nederland nog in de kinderschoenen. Op de werkplaatsen van het oude Schiphol bestaan tussen 10 uur 's avonds en 5 uur 's

'We willen niet terug naar de tijd van de petroleumlamp of het stenen tijdperk. We willen wel rustig slapen. Het gaat er om hoever de mens kan gaan met de ontwikkeling van de techniek zonder wonen en leven onmogelijk te maken.'

Tandarts Klaus Ziesener, die dit 12 oktober 1967 tegen een verslaggever van de plaatselijke krant van Düsseldorf zei, woont in Stockum, in 'Lärmzone 1 des Düsseldorfer Flughavens'. Hij is een van de 8000 inwoners van Stockum, die elke dag en elke nacht de brullende motoren van de straalreuzen over hun woningen horen bulderen. Tandarts Ziesener protesteert. Maar hij staat juridisch machteloos. Want voor geluidshinder-door-vliegtuigen bestaan geen wetten of rechten.

'In Seoel in Korea zijn vergevorderde plannen voor de aanleg van een nieuwe luchthaven,' zo horen wij van een hoge KLM-functionaris, 'maar ze maken die plannen nog niet openbaar omdat ze de doorkruising ervan vrezen van de publieke opinie.' In New York bestaat sinds korte tijd een wet, die bepaalt dat de geluidshinder boven woongebieden niet meer dan 110 decibels (een decibel is een geluidsmaat, waarmee de hinder wordt aangegeven) mag bedragen. In Engeland wordt een derde luchthaven voor Londen op grote afstand van woongebieden geprojecteerd.

Geluidshinder is niet een probleem

morgens allerlei beperkende bepalingen voor het proefdraaien met straalmotoren. Die bepalingen zijn er gekomen toen vele mensen uit de omliggende dorpen en steden gingen klagen over nachtelijk gebrul. Nog niet zo lang geleden heeft de minister van Verkeer en Waterstaat bepaald, dat de hoek, waarmee vliegtuigen Schiphol naderen of verlaten, niet beneden de 30 graden mag liggen. De Rijksvoorlichtingsdienst ziet er op toe, dat op Schiphol een baan als de 'bultderbaan' (met in het rechtstreekse verlengde dichtbevolkte wijken van Buitenveldert) zo weinig mogelijk gebruikt wordt.

Plannen voor de aanleg van een vijfde start- en landingsbaan op Schiphol worden op het ogenblik door de regering zeer kritisch bekeken: Het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland heeft zich al tegen de aanleg verklaard. Er zijn dus wel degelijk maatregelen mogelijk. Ze zijn in vele gevallen achterwege gebleven, omdat op het gebied van de geluidshinder de publieke opinie pas wakker wordt als de burger het kwaad aan den lijve ondervindt.

Enorme klappen

Schiphol telt op dit moment gemiddeld jaarlijks nog 100.000 vliegbewegingen. Voorspellingen bieden op ditzelfde moment als uitkomst, dat in 1975 op één start- en landingsbaan 100.000 vliegbewegingen zullen plaatshebben. Wat nu over drie of vier banen wordt gespreid, zal over zeven jaar op één baan terecht komen.

Nu al is de twee verdiepingen en 500 passagiers tellende Boeing in de maak. Nog steeds zwijgen de experts over de enorme klappen, die straks super-sonische verkeersvliegtuigen ook in de normale vlucht boven steden en dorpen zullen veroorzaken. Wel maken de nieuwste technische vindingen vermindering van geluidssterkte bij nieuwe vliegtuigtypen mogelijk, maar er is voorlopig nog niets te zeggen over de toepassing ervan in de praktijk. 'Vliegen moet betaalbaar blijven,' zeggen de luchtvaartmaatschappijen bijna dagelijks tegen de ontwerpers: 'En 't inbouwen van voorzieningen, die de hinder doen afnemen, gaat ten koste van het aantal passagiers, dat we kunnen vervoeren en 't wordt bovendien veel te duur.'

'Bouw geen banen meer bij woonkernen,' zeggen de stadsbestuurders en de burgers. 'Wij hebben geen ruimte meer om woonvrije zones uit te sparen.'

Veel angst

En intussen zitten in zones, waarin geen woningen gebouwd hadden mogen worden, duizenden burgers in hun huizen. Ze moeten af en toe gesprekken onderbreken.

In scholen (Badhoevedorp) kan de onderwijzer niet doorgaan met de lessen als er een vliegtuig overdaverd. En in Amsterdam heeft laatst een arts verklaard, dat hij op de kritieke momenten van de geboorte de harttonen van de bijna geboren baby niet kon beluisteren omdat er juist een vliegtuig overkwam. Het geluid bleef minuten lang nadreunen. Straalmotoren (niet eens alleen die van startende en dalende vliegtuigen, maar

ook die van laag overvliegende of oefenende) stellen niet alleen de zenuwen van de burger op proef. Ze hebben niet alleen een toeneming van de algemene nervositeit tot gevolg. Ze stimuleren ook de gevoelens van angst. Toen tijdens een Schiphol-enquête aan omwonenden werd gevraagd 'Is u ook bang?' antwoordde 66 percent van de ondervraagden: 'Ja'.

Over de omvang van de schade is nauwelijks nog iets bekend.

Het is niet zoals bij een auto-ongeluk, dat drie doden tot gevolg heeft en daardoor een teken is voor de gevaarlijke situatie ter plaatse. Geluidshinder heeft de dood niet aanwijsbaar tot gevolg.

Nee? Wetenschappelijk onderzoek is op dit terrein nog maar nauwelijks verricht. 'Je moest eens voelen hoe snel mijn hart klopte toen ik gistermorgen om half zes wakker schrok door zo'n laagvliegend loeder,' zegt een inwoner van Amstelveen.

En dan hebben we het nog niet gehad over de mensen, die een paar jaar geleden een eigen woning lieten bouwen op een plaats waar nu de straaltvliegtuigen om de twee minuten opstijgen. 'De gemeente had de plaats aangegeven. De waarde is nu met de helft gedaald. Waar kan ik de schade verhalen? Wie betaalt de dubbele ramen?' ALE VAN DIJK

'De handen' en 'De coladrinkers'

Vrij zelden worden er in kritieken gegevens verstrekt over de criticus. Begrijpelijk. Immers, het gaat om het boek. De lezer moet door middel van de interpretatie en visie der criticus, versterkt door de door hem gekozen citaten uit dat boek, gaan kopen/lezen of niet. Waarom dan onnodige details vermelden over in welke toestand of vanuit welke situatie de criticus schrijft. Factoren als: Onevenwichtigheid, geluk of ongeluk in huwelijk of leven, slechte behuizing, huilend kind, recent sterfgeval in de familie, dit alles in een kritiek te verwerken zou in de meeste gevallen alleen maar overbodig aandoen respectievelijk een vertroebelend effect geven. Opnieuw begrijpelijk.

Anders lijkt het mij gesteld met het vermelden van een bepaalde voorkeur voor een schrijver. En dan wel het liefst, zo mogelijk, reeds in de eerste regel van de kritiek. Al was het maar opdat de lezer al bij het begin weet welke kant hij wordt opgestuurd. Of niet. Het laatste lijkt in strijd met het voorgaande. Vandaar een toelichting.

Ongeveer een jaar geleden besprak de criticus K. L. Poll in het Algemeen Handelsblad een gedichtenbundel van Remco Campert. Hoe men ook over deze criticus moge denken, in dit geval verdiende hij m.i. waardering. Poll begon nl. met de opmerking dat hij een Campertfan was. Verklaarde waarom, om daarna uiteindelijk zijn teleurstelling uit te spreken over de door hem gelezen gedichten. Handig gedaan, kan men zeggen. Sympathiek beginnen om des te vernietigender te kunnen eindigen. Aan een ieder vrij zijn gedachte over een dergelijke aanpak te hebben. Hetgeen mij opviel was dat Poll, door aan te geven dat hij van het werk van Campert hield, mij (als lezer) een grotere betrokkenheid gaf. Los van het feit of men nu zelf wél of niet van het werk van Campert houdt, Poll toonde zich op dat moment duidelijk een lezer. Inclusief alle voor- of afkeur ten aanzien van een bepaald boek of gedichtenbundel. Zo'n persoonlijke ervaring te verwerken in een kritiek lijkt mij alleen maar te loven. Het maakt de criticus tenminste iets sterker tot lezer, en ontnemt dezelfde criticus voor een deel zijn pretenties meer of beter te 'zien', te lezen. Het verlaagt zijn zg. voetstuk.

Grote kitsch

Ik moest aan 't één en ander denken bij het lezen van 'De handen' van Paul Brondeel en 'De coladrinkers' van Jos Vandelo. Het laatste boek las ik het eerst, en werd het snelst weer terzijde gelegd. Eerste indruk: Slecht; het boek 'doet' zelden iets. Daarna 'De handen' van Paul Brondeel genomen, uitgelezen en tot de conclusie gekomen dat ik in jaren geen grotere kitsch gelezen had. Beide boeken herlezen, tot andere con-

clusies gekomen, met duidelijke winst voor 'De coladrinkers' en vrijwel hetzelfde magere resultaat voor 'De handen'. Waardoor? Een te groot verschil naar gegeven, waarbij wél of juist geen identificatie met het onderwerp? Een te groot verschil, technisch gezien, in de verwerking van de inhoud tussen beide schrijvers? Het gaat inderdaad om het laatste. Een opmerking waar niemand iets wijzer van wordt, zonder iets van de inhoud te weten. Gedeelte uit de flaptekst van 'De coladrinkers'.

(...) 'In deze roman wordt cola gedronken: Vandelo's personages hebben geen geld voor whisky. In dit boek is weerspiegeld de onlust en onrust, de

BOEKBESPREKING

twijfel en het protest van de hedendaagse jonge generatie, maar ook de behoefte aan menselijkheid en vooral aan liefde. Twee mensen in een vreemde, wat onmogelijke situatie, met ups en downs, vrij, maar toch niet in staat om hun lot in handen te nemen. Wij heten mens en zijn dus machteloos, zegt de schrijver ergens. Zoals het leven is ook dit boek soms wat chaotisch en schokkend, maar het wil ook een eerlijke benadering zijn van het menselijk tekort en de hang naar geluk, de expressie van de behoefte aan vrede en liefde van de hedendaagse mens.

Uit de flaptekst van 'De handen':

(...) 'De roman 'De handen' speelt zich af in een Westeuropes stadje. Van een aantal personen, van diverse sociale stand, wordt het kleine levensdrama beschreven. De hoofdfiguur, een jonge fabrieksarbeider, wordt het slachtoffer van een arbeidsongeval en is voor zijn leven verminkt. Elk der nevenfiguren is op een of andere wijze bij het ongeval betrokken en leeft op zijn manier met de gebeurtenis mee (...).

Hoogdravende taal

Flapteksten zijn gevaarlijk. Veelal wordt er door de uitgever in hoogdravende taal (zoals hier – bijvoorbeeld – aan het slot van 'De coladrinkers') te veel gesuggereerd. Het boek wordt op een handige manier 'lekker' gemaakt voor de verkoop. Hierop is niets tegen, lijkt mij. Uiteindelijk is een uitgeverij geen liefdadige instelling. Hetgeen echter ook inhoudt dat de uitgever zich niet te dikwijls een 'bedrogen' lezer kan veroorloven. Valt een aantal boeken in korte tijd tegen, dan zal menig koper de flaptekst de flaptekst laten, en daarmee (vaak) het boek het boek.

Bij 'De coladrinkers' zowel als bij 'De handen' behoeft dit m.i. niet het geval te

zijn. De aangehaalde citaten dekken in beide gevallen redelijk de inhoud. De vrouw Martine en de mannelijke ik-figuur uit 'De coladrinkers' zijn inderdaad vrij. Vrij om te kiezen voor elkaar. Toch, ondanks hun regelmatig samenzijn in bed, het samen praten, het samen uitgaan, is er in wezen geen sprake van een keuze. Vooral de ik-figuur is daarvoor te sterk doordrongen van de menselijke ontoereikendheid. Geluk is voor beide een gegeven. Maar meestal wordt het ervaren en geschreven met een vraagteken. Twijfel is ook in 'De coladrinkers' de enige zekerheid. Niet alleen in het begin van het boek of halverwege, maar evenzeer aan het slot, zoals uit het volgende fragment blijkt: (...)

(...) 'Je slaapt toch niet?' vraag je en je klopt met je kleine beenharde vuist op mijn borst. Omdat ik niet direct reageer, knip je het licht aan en je ziet (met enige verwondering) dat ik lig te glimlachen, zomaar, zonder een bepaalde reden. Je haren hangen verward in je gezicht, de bruine vlek rond je tepel is nu donker, bijna zwart. Je mond is als een duister holletje, neerdalend boven mijn gezicht. En als je warme lichaam op me licht, je benen wijd open, dring ik zacht in je binnen en het geeft me een ontzettend heerlijk gevoel, Martine, (misschien is deze daad van liefde tussen een man en een vrouw voor de mens de enige mogelijkheid tot geluk?) 'Aan mijn oor hoor ik je zucht en het gepevel van je stem en je richt je plots op en als ik schokkend smelt in je lichaam, ben ik eindeloos gelukkig... MISSCHIEN?' (...)

Het decor waarin Martine en de ik-figuur zich bewegen is te vergelijken met het Leidseplein. 'De coladrinkers' speelt in Antwerpen, maar ook hier de bekende ernstige en zware gesprekken, het verzet tegen de politie, de valse berichtgeving der kranten, het kankeren op de burgerlijkeheid, de door niemand begrepen zelfmoord. In 'De coladrinkers' betreft het de vrouw Céline, een vroegere vriendin van de ik-figuur. Hoewel dood, is zij medebepalend voor de onzekerheden in een menselijke relatie, door de ik-figuur onderkend, door Martine vaak weggedrongen. Waarbij komt, dat het regelmatig bij elkaar zijn en het samen, als generatie, optrekken, kennelijk het onderling langs elkaar heenleven, de zelfmoord niet uitsluit.

Klein levensdrama

Evenals in 'De coladrinkers' staat in 'De handen' (waarin inderdaad 'het kleine levensdrama van een aantal personen, van diverse sociale stand, wordt beschreven') het langs elkaar heenleven centraal. Met dien verstande dat dit in 'De coladrinkers' een zuiver existentiële zaak is, terwijl het in 'De handen' zowel existentieel als sterk sociaal bepaald.

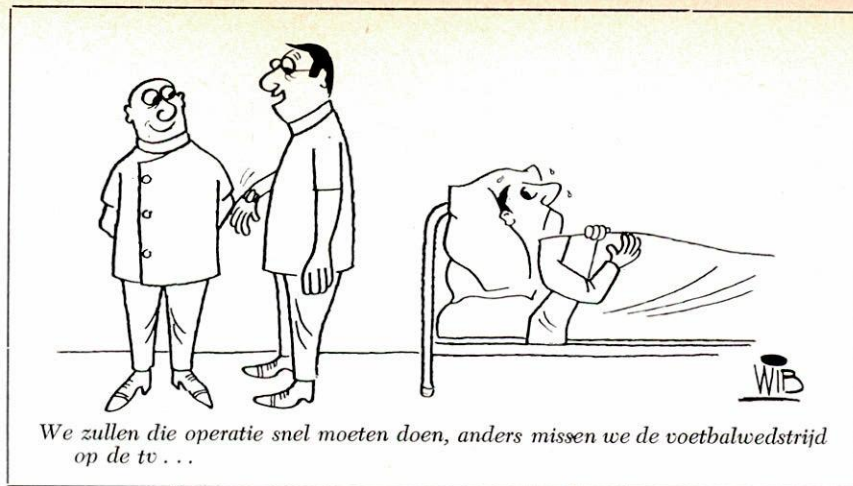
Hoofdfiguur in 'De handen' is Armand Nielens, werkzaam bij de spoorwegaanfabriek 'Delafagne-Antic'. Op weg naar zijn nachtdienst is er voor Armand Nielens nog ruimte om te dromen:

(...) 'In een Volvo zit een paartje schichtig om zich heen te kijken. Het meisje bijt op haar nagels. Onder het voorbijrijden ziet Armand ronde meisjesknieën. Misschien wil het paartje de wagen stelen? Als hij nu ook eens een wagen stal? Nu, dadelijk, zonder verder nadenken? Zijn fiets in de gracht gooien, een auto stelen en naar het zuiden rijden. Zonder oponthoud naar het zonnige, witte zuiden en nooit terugkeren. In de auto zou hij het warm hebben. Nu zijn zijn handen verkleumd na twintig minuten fietsen in dit beestenweer. Allicht zou hij ook ergens een meisje vinden. Met een mooie wagen zou hij onmiddellijk een meisje vinden dat tot alles bereid is. Ze zou dicht naast hem zitten, haar hand in zijn hals, zo, met haar borst tegen zijn arm en haar heup tegen zijn heup, een groot, vriendelijk meisje en hij zou heel haar warme jonge lichaam voelen en soms haar lippen zacht op zijn wang of in zijn nek...'

Armand Nielens steelt geen wagen. Later, aan het slot van het boek, evenmin. Inmiddels nl. zijn zijn handen, als gevolg van het arbeidsongeval, reeds geamputeerd door een zekere professor Hartman. Deze professor is één van de vele figuren die na het eerste hoofdstuk, waarin Armand uiteindelijk begint (beginnen moet) te werken in de spoorwegaanfabriek, door Paul Brondeel worden geïntroduceerd, en die allen min of meer betrokken zijn bij het geval Armand Nielens.

Personages die o.m. de revue passeren zijn: De moeder van Armand, de zuster van Armand, de plaatselijke dokter en pastoor, de directeur van de spoorwegaanfabriek, en zijn echtgenote. Mensen die direct of indirect iets te maken krijgen met de vernietigde handen van Armand. Een betrokkenheid die niet in alle gevallen gewaardeerd wordt. De één is moe, de ander aan het feesten, weer een ander houdt een lezing voor een snobistisch gezelschap. Anders uitgedrukt: De niet langer aanwezige handen van Armand storen. Behalve de moeder van Armand, interesseert het niemand eigenlijk een flinker. Men wil leven zoals men dat gewend (geraakt) is, en zich dientengevolge vooral niet teveel bezighouden met de ander. Dat deze mensen in wezen allen eenzaam zijn, lijken alleen de moeder van Armand, en, vermoedelijk, de echtgenote van de fabrieksdirecteur, zich te realiseren.

Gezien het existentiële bewustzijn van de moeder en de directeursvrouw (de laatste doet o.a. een poging(?) tot zelfmoord), is er tussen 'De handen' en 'De coladrinkers' een zekere parallel te trek-

ken. Een overeenkomst die evenwel niet ver(der) gaat vanwege het verschil in geëngageerdheid tussen beide schrijvers. Bij Brondeel is er duidelijk sprake van een sociale betrokkenheid, bij Vandeloo daarentegen zou men kunnen spreken van iets als een menselijk-tekort-betrokkenheid. Desalniettemin, gelijk eerder opgemerkt, blijft er inderdaad een bepaalde overeenkomst tussen 'De coladrinkers' en 'De handen'. En toch valt 'De handen' en blijft 'De coladrinkers' tot op zekere hoogte staan als een belangrijk boek.

Brondeels uitgangspunt moet volgens mij een bepaalde verontwaardigde bezetenheid geweest zijn dat niemand niemand in wezen interesseert. Je handen moeten missen, hoe belangrijk voor Armand ook omdat hij er uiteindelijk zijn geld (is in dit geval leven) mee moet verdienen, eventueel zelfs zijn dromen mee moet zien te verwirkelijken, het hele ongeval is voor de ander een incident. Te vergelijken met een krantenongeluk waarvan men alleen vluchtig de kop leest. Hoe ontstellend ook, in de huidige samenleving is nu eenmaal voor het ene geval tussen zoveel nauwelijks nog plaats voor wezenlijke aandacht. Stellig behoeft dit niet te betekenen dat er over deze menselijke verwaarlozing geen boek zou zijn te schrijven. Maar voorwaarde lijkt mij daarbij dat de schrijver *ingehouden* te werk gaat.

Aanvankelijk slaagt Brondeel daar nog wel in. Hij zet Armand niet te levend neer, het ongeval ligt niet direkt om de hoek. Bovendien beschrijft hij het ongeval niet. Eveneens een winstpunt. Maar waarom na het (eerste) hoofdstuk zoveel mensen beschrijven, inclusief hun achtergrond, en op een gegeven moment, nl. wanneer het ongeval heeft plaatsgevonden, deze mensen in bepaalde volgorde weer later optreden en het bij herhaling vermelden van de zo gezonde handen van deze mensen. Om nog maar te zwijgen over het feit dat de vader van Armand ooit tengevolge van een arbeidsongeval overleed, en de vrouw van de fabrieksdirecteur, aan het slot van het boek, bij haar zelfmoordpoging(?) haar beide polsen(!) opensnijdt. Ook al zou men met Brondeel kunnen zeggen dat tenslotte een ieder zo zijn eigen egocentrische bezigheden of vermaak heeft (zie daarvoor vooral het laatste hoofdstuk uit 'De handen') en ook blijft houden, 'De handen' doet geforceerd aan. Brondeel heeft zeker notie gehad van het wat, hij is echter zo onthutsend in het hoe blijven steken, dat 'De handen', ondanks een aanvaard-

baar gegeven, door zijn vormgeving tot een draak is geworden. Of dit moet worden toegeschreven aan een gebrek aan ervaring bij Brondeel (Flaptekst): (...) 'In 1965 verwierf hij een onderscheiding voor zijn novelle 'Schuld', in het daaropvolgende jaar werden hem de romann prijs van de provincie West-Vlaanderen en de novellen prijs van 'Nieuwe Stemmen' toegekend' (...) wil ik niet onmiddellijk beweren. Wel dat Brondeel door een te traditionele aanpak de werkelijkheid de werkelijkheid heeft gelaten, deze althans zelden, ook maar in enkele facetten, heeft weten over te brengen.

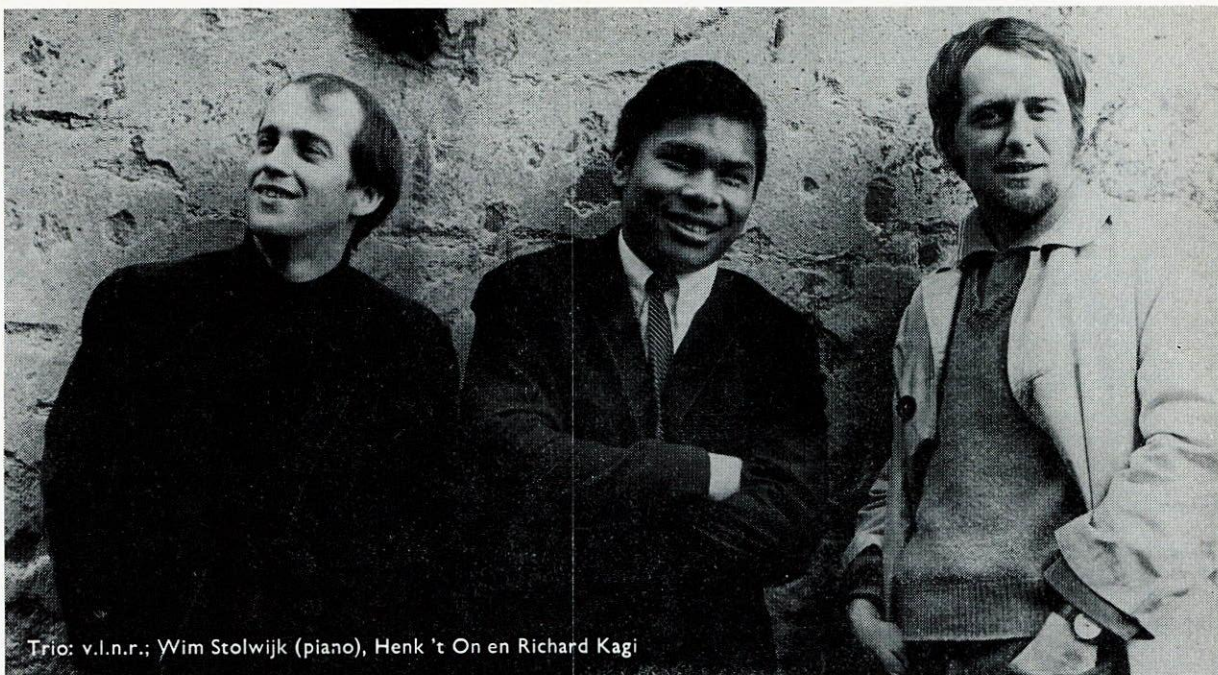
Het oeuvre van Jos Vandeloo is aanzienlijk omvangrijker dan dat van Paul Brondeel. Ik denk — bijvoorbeeld — aan: De muur, De croton en andere verhalen, Een mannetje uit Polen, De Vijand etc. Uiteraard behoeft het feit meer te hebben geschreven niet steeds doorslaggevend te zijn voor het betere boek. In dit geval echter blijkt duidelijk hoe belangrijk techniek, veelal verkregen door veel schrijven en nog meer weg te gooien, voor de schrijver kan zijn.

Hoofdt thema

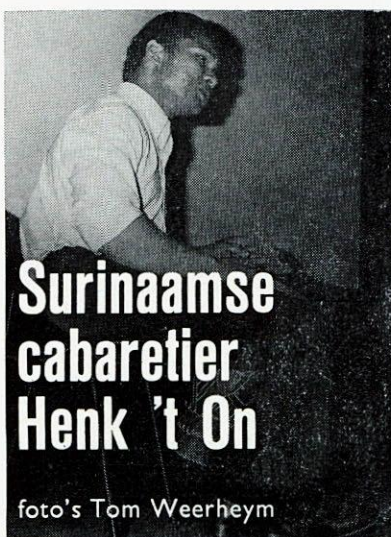
Het hoofdt thema in 'De coladrinkers': De menselijke eenzaamheid, is evenzeer werkelijkheid die men als lezer aanwezig weet. Alleen Vandeloo weet in 'De Coladrinkers' herhaaldelijk te bewerkstelligen dat je als lezer niet aan de werkelijkheid van een Martine, een Céline, van de ikfiguur of wie ook voorbij kan gaan, doordat er tijdens het lezen iets gebeurt. Men zou kunnen stellen dat er in dit boek van Vandeloo momenten zijn dat de lezer zelf (ook) een cola bestelt/drinkt, zoals diezelfde lezer voor zichzelf evenmin ontkomt aan de onzekerheden, de angsten, de twijfels, der 'coladrinkers'. En dit alles doordat de constructie van 'De coladrinkers' geen constructie is. Er is geen bepaalde bouw, structuur of hoe men het ook noemen wil. Juist door dit weglaten wordt de menselijke chaos waarin 'De coladrinkers' zichzelf weten, versterkt. Vorm en inhoud vallen samen. Blijft het onbegrijpelijk dat een schrijver die dit weet te bereiken zijn boek extra 'rond' tracht te maken door met hetzelfde woord, — misschien —, te eindigen zowel als te beginnen...

DICK ZAAL

'De handen' van Paul Brondeel en 'De coladrinkers' van Jos Vandeloo zijn beide uitgegeven bij A. Manteau n.v., Brussel Den Haag, 1968.

Trio: v.l.n.r.; Wim Stolwijk (piano), Henk 't On en Richard Kagi

Surinaamse cabaretier Henk 't On

foto's Tom Weerheym

